

รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

A model of professional learning community management based on buddhadhamma
In educational institutions under phichit primary educational service area office

พระครูศรีรัตนวิเชียร (ยอดเพชร เขมาลโย)¹, พระราชวัชรเมธี (วิระ วรบุญโญ)²

Received: February 2, 2019

Revised: April 27, 2019

Accepted: May 2, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้ว แล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ **ขั้นตอนที่ 1** การศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างง่าย โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (Yamane) โดยผู้วิจัยขอใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 354 คน และเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 รูป/คน **ขั้นตอนที่ 2** การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 12 รูป/คน **ขั้นตอนที่ 3** การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการประเมินรูปแบบ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 14 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

¹ นิสิตปริญญาพุทธศาสนศึกษบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

² ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ, ประธานควบคุมคณาจารย์นิพนธ์

1. สภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ขั้นค้นหาปัญหา ขั้นวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ขั้นกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ขั้นออกแบบกิจกรรม/แผนงาน ขั้นนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผล ขั้นสรุปรายงานผลและKM

2. รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ขั้นค้นหาปัญหาขั้นวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ขั้นกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ขั้นออกแบบกิจกรรม/แผนงานขั้นนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผล ขั้นสรุปรายงานผล และKM

3. รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร 4 ด้านคือด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

คำสำคัญ : รูปแบบ, การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้, พุทธธรรม,

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the state of professional learning community management based on Buddhhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office, 2) to create a model of professional learning community management based on Buddhhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office, and 3) to evaluate the model of professional learning community management based on Buddhhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office.

The methods of quantitative research and qualitative research were used in the study. The study process was divided into 3 steps; Step 1: To study the state of professional learning community management based on Buddhhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office by collecting the quantitative data through questionnaires from 354 samples obtained by Taro Yamane's table and then followed by qualitative data from in-depth interviews with 13 experts. Step 2: In creating a model of professional learning community management based on Buddhhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office, the data were collected by focus group discussions with 12 key-informants. Step 3: In evaluating the model of professional learning

community management based on Buddhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office, the model was evaluated by 14 experts.

The results of the study found that:

1. The state of professional learning community management based on Buddhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office was at a high level overall. In details, the highest level was on problem finding, followed by problem analysis, problem solution method, activity and plan design, implementation and reflection, and conclusion report and knowledge management respectively.

2. A model of professional learning community management based on Buddhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office was at high level totally. In each aspect, the highest level was on problem finding, followed by problem analysis, problem solution method, activity and plan design, implementation and reflection, and conclusion report and knowledge management respectively.

3. The evaluation of the model of professional learning community management based on Buddhadhamma in educational institutions under Phichit Primary Educational Service Area Office was at a high level in 4 aspects; accuracy, suitability, feasibility, and utility.

Keywords: a model, professional learning community management based, Buddhadhamma

1.บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่3) พ.ศ.2553 มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การ พัฒนาระหว่าง ชุมชน นอกจากนี้แล้วในมาตรา 22 ยังระบุถึงหลักการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ครูทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งนวัตกรรมใหม่ที่ครูจะต้องทราบคือ Professional Learning Community (PLC) โดยที่ PLC ย่อมาจาก Professional Learning Community ซึ่งหมายถึง Community of Practice (CoP) ในการทำหน้าที่ครูนั่นเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการรวมตัวกันทำงานไปพัฒนาทักษะและการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติหน้าที่ครูเพื่อศิษย์ไป โดยรวมตัวกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประสบการณ์ตรง ทำให้การทำหน้าที่ครูเพื่อศิษย์เป็นการทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม

ดังนั้น ผู้บริหารและครูอาจารย์ จึงควรมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตรและเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทุกแห่งดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร จึงได้ดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว คือ จัดอบรมผู้บริหารโรงเรียนทุกคนให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการ PLC มีการจัดอบรมครูผู้สอนทุกคนให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการ PLC กำหนดนโยบายให้ทุกโรงเรียนจัดกิจกรรม PLC อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง มีการนิเทศติดตามผล การจัดกิจกรรม PLC โดยศึกษานิเทศก์อย่างต่อเนื่อง และกำหนดนโยบายให้แต่ละศูนย์ประสานงานสถานศึกษา ร่วมกับโรงเรียนภายในศูนย์

จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยได้สนใจที่จะนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้การจัดการศึกษาเป็นไปในทิศทางที่ดีและเกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมจึงทำงานวิจัยในเรื่องของรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

2.2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

2.3 เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

3.วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อนแล้ว แล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างง่าย โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน่ (Yamane) โดยผู้วิจัยขอใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 354 คน และเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ผู้วิจัยได้นำสภาพต่ำสุดสามอันดับแรกในแต่ละขั้นตอนรวมกับผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสร้างเป็นรูปแบบ ในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 12 รูป/คน เพื่อพิจารณารูปแบบ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการประเมินรูปแบบ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 รูป/คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยขั้นตอนนี้เป็นการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร มีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

1) การบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้แก่

(1) P : Plan = วางแผน

(2) D : DO = ปฏิบัติตามแผน

(3) C : Check = ตรวจสอบ / ประเมินผลและนำผลประเมินมา

วิเคราะห์

(4) A : Action = ปรับปรุงดำเนินการให้เหมาะสมตามผลการ

ประเมิน

2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จำนวน 6 ขั้นตอน ได้แก่

(1) ขั้นค้นหาปัญหา

(2) ขั้นวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา

(3) ขั้นกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา

(4) ขั้นออกแบบกิจกรรม/แผนงาน

(5) ขั้นนำแผนสู่การปฏิบัติ

(6) ขั้นสรุป รายงานผล และ KM

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 13 รูป/คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิใน 4 กลุ่มคือ

1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป / คน

2) ผู้บริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน

3) ผู้บริหารระดับสถานศึกษา (ต้นแบบ PLC) จำนวน 7 คน

4) ครูผู้สอนระดับชำนาญการพิเศษขึ้นไป (ต้นแบบ PLC) จำนวน 2 คน

4. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1 สภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรอยู่ในระดับมาก โดยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านค้นหาปัญหา ด้านวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ด้านกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ด้านออกแบบกิจกรรม/แผนงาน ด้านชั้นนำแผนสู่การปฏิบัติและสะท้อนผล และด้านสรุปรายงานผลและการบริหารจัดการความรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะในปัจจุบัน คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายให้ดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สู่สถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการขับเคลื่อน PLC ที่ปรากฏผลเช่นนี้เนื่องมาจาก ยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาหรือโรงเรียน ได้ถูกสั่งการหรือกำหนดจากหน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ให้ใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนทุกระดับ ทุกขนาด ต้องนำนโยบายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง อีกทั้งกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการขอมิหรือเลื่อนวิทยฐานะของครูอีกด้วย ทำให้การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้รับการขับเคลื่อนและมีการปฏิบัติในระดับที่มาก

2 รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรม ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

1. **ขั้นค้นหาปัญหา** รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือ การพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อให้เห็นปัญหา ความต้องการ ความพร้อมในการดำเนินการ ซึ่งนำไปสู่การร่วมกันจัดการองค์การ การแบ่งงาน การกำหนดตำแหน่งงานต่าง ๆ พร้อมกับอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน มีการร่วมกันค้นหาปัญหาด้านการรายงาน การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุม มีการร่วมกันค้นหาปัญหาด้านการอำนวยความสะดวก มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมาย ทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่การพัฒนาการเรียน การสอนสู่คุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าครูและผู้บริหารอาจมีการพูดคุยกันน้อยและขาดการรายงานเพื่อปรึกษาหารือในการทำงานร่วมกัน

2. ชั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือมีการร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาด้านการรายงาน การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุม มีการร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาด้านการประสานงาน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกันมีการร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาด้านการบริหารงานบุคคล ร่วมแรงร่วมใจและร่วมมือเปิดใจรับฟังเสนอวิธีการ นำสู่การปฏิบัติและประเมินร่วมกัน ทั้งนี้เป็นเพราะคณะครูและผู้บริหารอาจเกิดความเข้าใจผิดในรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานหรืออาจเป็นเพราะมาตรการในการตรวจสอบและควบคุมทำให้เกิดการวิเคราะห์หาสาเหตุได้ไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

3. ชั้นกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือ มีการร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการรายงาน การทำหน้าที่ในการรับฟังรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นมาตรการในการตรวจสอบและควบคุม มีการร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการอำนวยความสะดวก มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมาย ทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่การพัฒนาการเรียนการสอน ผู้คุณภาพผู้เรียน มีการ ร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการประสานงาน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน ทั้งนี้เพราะว่าผู้บริหารและครูอาจมีปัญหาด้านการทำงานที่มีจำนวนมากจึงมีการการร่วมกลุ่มกันน้อยจึงทำให้การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหามีค่าออกมาอยู่ในสภาพที่ต่ำ รวมถึงการประสานงานเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาก็ทำให้อยู่ในสภาพที่ต่ำ

4. ชั้นออกแบบกิจกรรม/แผนงาน รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือ การร่วมกันออกแบบกิจกรรม/แผนงานด้านการประสานงาน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน มีการร่วมกันออกแบบกิจกรรม/แผนงาน ด้านการบริหารงานบุคคล ร่วมแรงร่วมใจและร่วมมือเปิดใจรับฟังเสนอวิธีการ นำสู่การปฏิบัติและประเมินร่วมกัน มีการร่วมกัน ออกแบบกิจกรรม/แผนงาน ด้านการงบประมาณ การจัดทำงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงินการบัญชี ทั้งนี้เพราะว่า ผู้บริหารและครูอาจทำหน้าที่การสอนจนทำให้เกิดการประสานงานน้อยจึงทำให้การดำเนินกิจกรรม PLC มีความสดุดจึงทำให้ผลการออกแบบกิจกรรมไม่ดีเท่าที่ควรรวมทั้งอาจขาดงบประมาณในการใช้จ่ายในกิจกรรมนั้น ๆ จึงทำให้ผลของการดำเนินการออกมาในสภาพต่ำกว่าด้านอื่น ๆ

5. ขันนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผล รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือ การพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผล เพื่อให้เห็นปัญหา ความต้องการ ความพร้อมในการดำเนินการ ซึ่งนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายร่วมกัน มีการร่วมกันนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผลด้านการประสานงาน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน มีการ ร่วมกันนำแผนสู่การปฏิบัติ และสะท้อนผลด้านการอำนวยการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมาย ทิศทางเดียวกัน มุ่งสู่การพัฒนาการเรียน การสอนสู่คุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารและครูอาจมีภารกิจจำนวนมากจึงทำให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการนำแผนไปสู่การปฏิบัติอาจไม่ได้สะท้อนให้ทีมงานรับทราบจึงมีการแสดงวิสัยทัศน์รวมถึงเป้าหมายที่ชัดเจนจึงทำให้การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้มีสภาพต่ำ

6. ขันสรุป รายงานผล และ KM รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในสภาพต่ำสุด คือ มีการร่วมกันเมื่อการดำเนินงานผ่านไประยะหนึ่ง สมาชิกแต่ละคนนำผล การปฏิบัติมาเสนอในวงสนทนาโดยเทียบกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่า สิ่งใดบ้างที่ทำได้ สิ่งใดบ้างที่มีปัญหา การทบทวนระหว่างปฏิบัติงาน ที่เรียกว่า AAR (After Action Review) เป็นเครื่องมือในการสังเกตผลการปฏิบัติงาน มีการร่วมกัน สรุป รายงานผล และการบริหารจัดการความรู้ ด้านการงบประมาณ การจัดทำงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการตรวจสอบควบคุมด้านการเงินการบัญชี มีการร่วมกันสรุป รายงานผล และการบริหารจัดการความรู้ด้านการประสานงาน การทำหน้าที่ในการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานประสานสอดคล้องกัน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารและครูอาจมีภาระงานจำนวนมากในการเรียนการสอนทำให้เกิดการรายงานผลในแต่ละแผนงานน้อยและไม่ชัดเจนรวมทั้งอาจไม่ได้สรุปรายงานผล ทั้งนี้อาจเกิดจากปัญหาทางด้านความร่วมมือของคู่กลุ่มที่ทำมีการขาดการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ผลของการปฏิบัติงานอยู่ในระดับต่ำในด้านนี้

5.อภิปรายผล

สภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรอยู่ในระดับมาก โดยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านค้นหาปัญหา ด้านวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ด้านกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ด้านออกแบบกิจกรรม/แผนงาน ด้านขันนำแผนสู่การปฏิบัติและสะท้อนผล และด้านสรุปรายงานผลและการบริหารจัดการความรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะในปัจจุบันคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายให้ดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการชุมชนแห่งการ

เรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการขับเคลื่อน PLC ที่ปรากฏผลเช่นนี้เนื่องมาจาก ยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษาหรือโรงเรียน ได้ถูกสั่งการหรือกำหนดจากหน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ให้ใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนทุกระดับ ทุกขนาดต้องนำนโยบายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง อีกทั้งกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการขอมือหรือเลื่อนวิทยฐานะของครูอีกด้วย ทำให้การบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้รับการขับเคลื่อนและมีการปฏิบัติในระดับที่มาก ยังสอดคล้องกับหลักการบริหารชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา³ ได้ให้ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ ไว้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของหน่วยงาน ครอบครัวยุทธศาสตร์หรือชุมชนที่ ดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องพร้อม ๆ กันเกี่ยวกับเรื่องอนุรักษ์ บำรุงรักษาฟื้นฟูปกป้องคุ้มครอง พิทักษ์ส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือสืบสาน พัฒนาเผยแพร่และปลูกจิตสำนึกให้แก่สมาชิกได้เรียนรู้ด้วยวิธีการผ่านผู้รู้ สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากองค์ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งทำให้สมาชิกสามารถสร้างความรู้ สร้างทักษะและมีระบบการจัดการความรู้ที่ดี รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในและนอกกลุ่มสมาชิก ตลอดจนสามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้มีความ เหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการบริหารงานของสมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์⁴ ได้เสนอแนวคิดโดยมีขั้นตอนการนำวงจรเดมมิ่งไปใช้ ถ้าพบความผิดปกติใด ๆ ให้สอบสวน แล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัมพล ไชยนันท์⁵ ทำการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของท้องถิ่นภาคเหนือตอนบน กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือตอนบน และประเมินยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนแห่ง การเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของท้องถิ่นภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่ระดับการศึกษาของประชาชนจบชั้น ประถมศึกษาสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านปานกลาง สถานประกอบการในหมู่บ้านอยู่ระหว่าง 5-10 แห่ง โอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศเข้าถึงได้ง่าย และโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต ครอบคลุมทั่วถึง โดยสถานภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของท้องถิ่นภาคเหนือตอนบนใน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วน

³ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, แนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้บนกระบวนโรงเรียนและ การเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,2553), หน้า 79.

⁴ สมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2542), หน้า 189.

⁵ กัมพล ไชยนันท์, ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือตอนบน, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2554.

รายด้าน ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ใน ชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและองค์ความรู้ในชุมชนอยู่ในระดับมาก 2) ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ยุทธศาสตร์หลักพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์หลักพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ยุทธศาสตร์หลักพัฒนาความรู้ และ ยุทธศาสตร์หลักการจัดการความรู้ในชุมชน และ 3) การประเมินยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในภาคเหนือตอนบน พบว่า ด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม**⁶ ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักเทียบสำหรับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน วัตถุประสงค์การวิจัยหลัก คือ เพื่อสร้างและประยุกต์ใช้หลักเทียบสำหรับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน ระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัย คือการ วิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างเป็น โรงเรียนระดับประถมศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มตัวอย่าง ทั่วไป จำนวน 2,096 คนจาก 185 โรงเรียน ซึ่งได้รับการสุ่มมาแบบสองขั้นตอน และ (2) กลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ต้น ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้แยกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาไปเผยแพร่สู่โรงเรียนในสังกัด และส่งเสริมสนับสนุนให้นำรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาไปใช้ในการพัฒนาครูและนักเรียน

2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพครู ควรส่งเสริมให้มีการนำเสนอผลการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อสะท้อนการตอบสนองนโยบายและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ

⁶ ณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม, การพัฒนาหลักเทียบสำหรับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

3) ครูสอนศีลธรรม หรือตัวแทนทางศาสนาในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนควรส่งเสริมให้นำรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาไปใช้ในการพัฒนาครูและนักเรียน

2 ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลไปปฏิบัติได้ดังนี้

1) จากผลวิจัยที่พบว่า ภาพรวมสภาพการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรอยู่ในระดับมาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัดที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยได้มีการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา

2) จากผลวิจัยที่พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เป็นกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จำนวน 6 ขั้นตอน ที่บูรณาการหรือสอดแทรกหลักพุทธธรรม “กัลยาณมิตรธรรม 7” ที่แสดงรายละเอียดการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารหรือของครู ซึ่งมีพฤติกรรมตาม หลักพุทธธรรม “กัลยาณมิตรธรรม 7” ได้แก่ ปิโย ครู ภาวนีโย วัตตา วรณิกขโม คัมภีรัญจะ และโน จัญฐาเน นियोชเย ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร ที่มีการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้จึงควรได้ศึกษาพฤติกรรมหรือบทบาทหน้าที่ของตนในรายละเอียดของรูปแบบ เพื่อนำไปสู่การประพฤติและปฏิบัติได้ตามหลักพุทธธรรม “กัลยาณมิตรธรรม 7”

3) จากผลวิจัยที่พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร มีความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด สถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร หรือโรงเรียนสังกัดอื่นที่สนใจได้นำรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษานี้ไปใช้ได้ตามความประสงค์

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ

2) ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

3) รูปแบบการนิเทศติดตามผลการบริหารจัดการชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

กถิน อรรถโยธิน อังโน พัชราพร วีรสิทธิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท 4 ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, 2541.

กมล สุตประเสริฐ. จิตสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527.

กรมวิชาการ. คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2544.

กรมวิชาการ. คู่มือการบริหารจัดการแนะแนว. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.

คู่มือประกอบการอบรม การขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” ศึกษานิสิต. สำนักพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารอัดสำเนา, 2560.

จำรัส นองมาก. การประกันคุณภาพการศึกษาอย่างถูกต้องและมีความสุข. กรุงเทพมหานคร : ฟินิกส์เซ็นเตอร์, 2545.

จุลลี ศรีษะโคตร. บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูในสังกัดเทศบาล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2557.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. การจัดระบบการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.

ณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม. การพัฒนาหลักเทียบสำหรับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพในโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.